

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 175

מסכת סנהדרין י"ח-כ"ד

בס"ד, כ"ג תשרי תשס"ג

השבוע בגליון

■ הכתב העברי והכתב האשורי
■ זבל"א - זה בורר לו אחד
■ כללים במשחק ובחיים

■ הקבלת המלך עם ספר תורה
■ פורים סגוסה

■ הצלת חיים תוך כדי בזיון - חובה?
■ המגדל יתום בביתו מקיים מצוות פריה ורביה?
■ עצה לחשובי בנים

דבר העורך

שמחת תורה

לפני מספר שנים, בעצם יום שמחת תורה טובה לו נציג בכיר של הקונסוליה האמריקנית ברחובות שכונת גאולה בשירותים. לאחר שבמשך שבעת ימי חג הסוכות הוא התרשם עמוקות מן הסוכות שצצו משום מקום באלפי צורות וסגנונות ומאורות החג שאופפת את הרחוב היהודי שבוע ימים, הוא ביקש לראות את "השמחה הגדולה" כפי שתוארה באוזניו, את חג שמחת תורה. "רוקדים בלי תופים, ללא חצוצרה, אורגן או כל כלי זמר אחר. שעות ארוכות מרקדים היהודים בחדווה ובעליזות", סיפר לו.

הוא, נכרי מבטן ומלידה, נשבה בקסם החגיגי, ורגילו הוליוודי להיכלל בית המדרש של ישיבת "חברון" גאולה. מיוזמו הצטנף בפניו האולם, והביט במאות הרוקדים ובאנשים הרבים שהצטרפו אליהם, כאשר לפתע הוא הבחין, כי אחדים מן הרוקדים במרכז המעגל אוחזים בידם חפץ גלילי מוארך ומחבקים אותו אל לבם בעוד מעגלים של חוגגים סובבים אותם תוך שירה וריקודים.

"מה הם אוחזים בידיהם?" שאל הנציג האמריקני את מלוויו. "זה ספר תורה" ענה לו. למראה עיניו שהתעגלו בתמהון, הסבירו לו, כי מדובר ביריעות קלף הגלולות והעטופות בבד קטיפה, עליהן כתובה התורה הקדושה שניתנה למשה מסיני, ובה כל החוקים המסדירים את חיי האדם היהודי מרגע לידתו ועד יומו האחרון. מן הבוקר ועד הלילה, וחוזר חלילה. כל יהודי, כל היום, כל השנים.

הפעם תמה הנכרי תמיהה רבתי. "כל ימי חיי", אמר בפליאה, "לא ראיתי ולא שמעתי על דבר כזה. אנשים רוקדים עם ספר החוקים שלהם? כן תרבות אני מבין את הצורך בחוקים ובתקנות שהשלטון כופה על נתיניו, מאחר שבלעדיהם אי אפשר להלך מדינה. אמנם, הכל מכירים בחשיבותם של החוקים, אך בליבו פנימה, כל אזרח חש מידת מה של סלידה ורתיעה מן החוקים המעיקים על חייו, ואין אומה המחבוקת את ספר החוקים שלה, רוקדת עמו ואוחזת אותו. בעיני העולם כולו, ספר החוקים הוא דבר נצרך, אך הכל מתרחקים ממנו כמטחוי קשת, והנה, אתם רוקדים עם ספר החוקים שלכם? יש בכך משהוא מיוחד?"

יש בה, בתורה, משהוא מיוחד. היא נשמת אפיו ומשוש עיניו. תורתנו הקדושה שיצאה איתנו לגלות, ליוותה את אבותינו בכל שנות נדודיהם ברחבי תבל, הרוותה נפשות דויות ורצונות ושימרה את רוח אפר של העם היהודי. לרגל חג שמחת תורה, אשר בו אנו שמחים ומודים לנותן התורה, מעניין לספר על דבקות

המשך בעמוד הבא

הצלת חיים תוך כדי בזיון - חובה?

כל אדם היודע עדות לטובת חברו, חייב לעשות כן ולסייע לחבירו. אולם, מבואר בסוגייתנו, שכהן גדול פטור מכך משום שאין זה מכבודו. כלל זה נאמר גם בהלכות השבת אבידה, ש"זקן ואינה לפי כבודו" פטור מהשבת אבידה, היינו: אם הזקן לא היה טורח אחר אבידתו שלו משום הבזיון הכרוך בדבר, הוא פטור גם מהשבת אבידה של חברו (ב"מ לא שו"ע חו"מ סי' רס"ג סעי' א').

אינסטלטור מ"ה הצלה": אנשים העוסקים בהצלת חיי אדם מוצאים את עצמם מוזעקים להגשת עזרה והצלה בכל שעות היממה. פעמים רבות באותה שעה בה הם נקראים לעזור לזולת הם נמצאים במצב שבו אדם מן השורה אינו מופיע כך ברשות הרבים בין הבריות מחמת הבזיון. הדברים אמורים לגבי אינסטלטור, הנמצא בעיצומה של עבודה שטינפה את בגדיו מכף רגל ועד ראש, ובעלי מלאכות אחרים שאינם יוצאים לרשות הרבים בבגדי עבודתם. אמנם, ב"ה אנשי ההצלה אצים רצים למקום בו נזקקים להם, בלא לחשוב אף לא לרגע קט על כבודם האישי, אך הבה נבחון מבחינה הלכתית, אם אכן חובה עליהם לוותר על כבודם לצורך הצלת חיי אדם, או שמא רשאים הם לנקות את עצמם טרם יציאתם לרשות הרבים, על אף שבכך מתעכבים הם מהגשת הטיפול הרפואי הנדרש לחולה.

בספק זה התחבט הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, בעל ה"חכמת שלמה" (ישראל ערוך" חו"מ סי' תכ"ו), שמא אכן גם במצוות "לא תעמד על דם רעך" קיים הפטור של "זקן ואינה לפי כבודו". אולם, פוסקים רבים חולקים על דעתו וסוברים כי אין כלל ספק בדבר זה, והם מביאים ראיות שונות לכך שחובה על כל אדם להציל נפש מישראל בלא התחשבות בכבודו העצמי שנפגע ובבזיון הכרוכים בכך. בעל ה"כלי חמדה" (פ' תצא אות ו', ה') מצטט את דברי הגמרא (סוטה כא/ב) האומרת, שהמסרב להציל אשה הטובעת בנהר, הרי הוא "חסיד שוטה". הרי לנו, כי אין לחשב כל חשבונות בעת הצלת נפשות. הגאון רבי יצחק וייס זצ"ל, הביא ראיה לכך מדברי הרמב"ם (הל' שבת פ"ב הל' ג'), שכתב לגבי הצלת נפשות בשבת: "כשעושים דברים האלו, אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם". לו היה תלמיד חכם צריך להמנע מפיקוח נפש הכרוך בבזיון, אומר הגר"י וייס זצ"ל, היה על הרמב"ם לציין זאת במפורש (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ה סי' ז').

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א מוסיף להקשות על דעתו של הגר"ש קלוגר זצ"ל: הכלל "זקן ואינה לפי כבודו" קובע, כי אדם מכובד פטור מהתעסקות בחפצי חברו, אם גם כאשר הדברים היו נוגעים אליו הוא לא היה מתעסק עמהם, כאמור. הגע עצמך, לו היה אדם רואה את בנו טובע בנהר, כלום היה שוקל לרגע קט כיצד הוא נראה והאם ראוי לצאת כן לרשות הרבים? ברור לכל, כי הוא היה אף כחץ מקשת בכל מצב כדי להצילו. מעתה, הבסיס לפטור "זקן ואינה לפי כבודו" נשטט ממקרה של הצלת נפשות (שו"ת "ציץ אליעזר" ח"ט סי' י"ז קוני רפואה בשבת פ' י"א).

דף יט/ב ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו

"המגדל יתום בתוך ביתו כאלו ילדו" - ממש?

מנשר מיוחד הוציא הרמ"א לבקשת "זקן מוכה אלוקים ומעונה... כמר אשר הנקרא אנשיל טייזינגר", ובו הודיע בשער בת רבים, כי נכדו היתום של הזקן נחשב כבנו לגבי

לעילוי נשמת הר"ר שמעון יסלזון ז"ל
בן החבר שמואל ע"ה נלב"ע ה' מרחשון תשנ"ו
מרת לינה קריינלה יסלזון ע"ה
בת ר' אריה פורכתימר ע"ה נלב"ע כ"ו תשרי תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו על ידי ילדיהם

לעילוי נשמת מרת חיה רחל וינברג ע"ה
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע כ"ט תשרי תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידיו הר"ר
מנחם וינברג ומשפ' שיחיו בני ברק

המשך מעמוד קודם
מיוחדת בתורה של ישיש אשר כל ימיו לא פסק מלימודו, ולבסוף, דבק בתורה עד ששכח מעצמו.

מעשה נורא הוה זה, על לימוד תורה באופן נדיר, בשעות נדירות, קראנו בספר "עטרה למלך", הכולל מקבץ שיחות שנאמרו על ידי הגאון רבי אברהם פאם זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת" בארה"ב, שנפטר לא מכבר.

באחת משיחותיו סיפר הגאון רבי אברהם פאם זצ"ל, כי בשמיני עצרת ה' תשי"ד הוא עלה לבקר את זקן הרבנים בבראנוויל, הגאון רבי משה בנימין טומשוב, הידוע בכינוי "המבייט".

רבי משה בנימין נמנה על ראשוני תלמידיו של הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, וגם קנה תורה בישיבת סלבודקה. בשנת התשי"ד היה רבי משה בנימין ישיש מופלג, תשוש וחלש, אך מורו ופיו לא פסקו מן העיסוק בתורה הקדושה. מיד כאשר נכנס רבי אברהם לביתו של רבי משה בנימין, קידמו הלה בשאלה הלכתית:

הגאון הישיש, שכאמור היה חלש מאד, נצטווה על ידי רופאו כי לא ימנע את עצמו מאכילה עד שלהי יום הכיפורים. הרופא חשש כי גופו הישיש לא יחזיק את הנשמה הכבירה שסוריה לעולמו החלל להתרופף. הגאון לא ניסה, חלילה, להמרות את פי הרופא. "וחי בהם" - ולא שימות בהם".

אכן, ביום הכיפורים אחר הצהרים החל הגאון לחוש שלא בטוב והחליט, כי הגיעה השעה לאכול. "וחי בהם ולא שימות בהם".

כמובן, שלא עלה על דעתו לאכול כשיעור אכילה בבת אחת, בכך אין צורך, די לו באכילה קמעה קמעה, תוך המתנת הזמן הראוי. כך, על ידי אכילת חצאי שיעורים יקיים את מצוות הרופא.

נטל הגאון לידיו דבר מאכל, בצע ממנו פחות מכשיעור והתכוון לאכול... לפתע, החל הספק לנקר במוחו. האם הוא יחוייב בברכה מחדש לאחר כל הפסקה באכילה, או שמא, ברכתו על ה"שיעור" הראשון, די בה כדי לפטור אותו מברכה על שאר ה"שיעורים"?

מוחו של הגאון החל לעבוד בקדחתנות. ארון ספרים אדיר מימדים היה מאופסן במוחו, והוא החל שולף ממנו ראיה לכאן והוכחה כנגדה, סברא לצד זה וסתירה לצד אחר. מבלי משים, תוך כדי משא ומתן עם עצמו, שטט הגאון מבלי משים את ה"שיעור" שבידו לתוך צלחת האוכל, ושקע בסוגיה הסבוכה, שקל וטר, דן ודחה, הקשה וחקר, לפלל וחדש, נשא ונתן.

עד שהסתיים הדיון, מצא הגאון כי יום הכיפורים יצא זה מכבר, ושלושה כוכבים גדולים מאירים את השמים... הוא שאמרנו **"וחי בהם"**.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העורך

פנינים

דף יח/ב והתעלמות פעמים שאתה מתעלם **להתעלם מקרוב משפחה**

בשעה שבה הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל לוורשה, כבוד גדול עשו לו כל בני העיר. מנער ועד זקן יצאו לקראתו ועמדו בצדי הדרכים לקבל את פניו, עד ששלטונות העיר חששו מזיון המלכות.

כמקום אכסנייתו הוצעו בתי עשירים ונגידים, אך הגאון בחר להתאכסן בבית מט ליפול, שם התגורר אדם עני, קרוב משפחתו.

דעתם של למדני ורשה לא היתה נוחה מכך, והם טענו כלפי רבי עקיבא איגר, כי אין הדבר לפי כבודו: חז"ל דרשו "והתעלמות, פעמים שאתה מתעלם" זקן ואינה לפי כבודו!

ענה להם הגאון: שתי פעמים מזהירים ישראל לא להתעלם. האחת - במצוות השבת אבידה (דברים כבג) "אלא תוכל להתעלם", והשניה בדברי ישעיהו הנביא (נח/א) אותם אנו קוראים בהפטרה של יום הכיפורים "ומבשרך לא תתעלם". ואם חז"ל דרשו "זקן ואינה לפי

המשך מעמוד הבא

אמירת קדיש עליו לאחר מיתתו, ולא תהא לאבלים אחרים זכות קדימה עליו. הרמ"א נענה לבקשתו, כשהוא מעלה על נס את הסב, אשר גידל את היתום בתוך ביתו ואף שכר לו רב שילמדו תורה, "ואמרו במסכת סנהדרין... כל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו... וכ"ש שהביאו לחיי עולם הבא ששכר לו רבי ללמדו..." (שו"ת הרמ"א סי' קי"ח).

המגדל יתום מקיים מצוות פריה ורביה? בעקבות דברי סוגייתנו אנו מוצאים בשו"ת "חכם צבי" (סי' צ"ג) את הספק הבא: "נסתפקתי, אדם הנוצר על ידי ספר יצירה... מי מצטרף לעשרה לדברים הצריכין עשרה כגון קדיש וקדושה... שכן, כפי שהמגדל יתום נחשב כאילו ילדו, גם מעשה ידיהם של הצדיקים ייחשב כתולדותם. לבסוף הוא קובע שאין "גולם" זה נחשב ילדו של הצדיק שיצרו. בספק אחר התחבט הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (הגהות אה"ע סי' א' סעי' א'), אשר בעצמו התייחס בקטנותו ואומץ על ידי המגיד מדובנא שפגשו בוילנא, וחש כי עדיו לגדולות ותחת חסותו של המגיד גדל היתום הקטן לגאון עצום, האם יתכן לומר, שהמגדל יתום בביתו נחשב כאביו אף לגבי כך קיום מצוות פריה ורביה, אך חידושו לא התקבל להלכה.

אחד המקורות לכך, ש"כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" הוא הספר דברי הימים (א' ד/ח) שם מוגדר משה רבינו כבנה של בתיה בת פרעה שגידלתו. אף השם 'משה', פירושו 'ילד' בשפת מצרים, כפי שמבאר הנצי"ב (י"העמק דבר" שמות ב/ו) בשם ר' שמואל מבעהיים, ונקרא בשם זה מפני שהצילתו מהמים וגידלתו.

התחבטותם של איצטגניי פרעה: על סמך דברים אלו ביאר הגאון רבי אליהו ראם, שהיה ראב"ד בירושלים לפני עשרות שנים, את פשר בבלולם של איצטגניי מצרים. רש"י (שמות א/כב) מביא, כי ביום שנולד משה אמרו איצטגניי פרעה למלכם, כי היום נולד מושיעם של ישראל, אבל איננו יודעים אם ממצרים הוא או מישראל הוא. ומדוע לא ידעו? מפני האמור בסוגייתנו, שהמגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו. לפיכך, מצד אחד ראוהו כנולד מישראל, מפני 'אמו הביולוגית' יוכבד, ומצד שני נדמה להם כנולד ממצרים, מפני אמו המאמצת בתיה (י"כמוצא של רב" שמות א/כט).

גם המלמד את בן חבירו תורה, אומרת סוגייתנו, הרי הוא כמי שילדו. ה"נודע ביהודה" (כפי שמביא בנו בספר דרושו "אהבת ציון" פרוש טו) מבאר את דברי בן עזאי שלא נשא אשה באמרו (בבמות ס"ג) "נפשי חשקה בתורה", כי לא התכוון לומר שהוא מעדיף את קיום מצוות תלמוד תורה על פני קיום מצוות פריה ורביה, אלא כוונתו היתה שעל ידי שילמד אחרים תורה ייחשב לו הדבר כאילו ילדו וממילא יקיים את שתי המצוות יחדיו.

עצה לחשוכי בנים: הגר"י קנייבסקי זצ"ל (י"חיי עולם" פ' ל"א) מביא, כי ה"חפץ חיים" (י"שם עולם" פ' ט"ו) האריך לבאר, שבדברים אלו יש עצה לחשוכי בנים. וכתב, שמי שלא זכה לבנים, ייטיב לעשות אם יממן את לימודו של ילד עד שיגדל לתלמיד חכם, ועל ידי כך "ייחשב לו בבית דין של מעלה כאילו הניח בן ממש".

דף יט/ב שתהא אימתו עליך

כבודו של מלך נכרי - עד היכן?

בדפים אלו אנו לומדים על הכבוד העצום שיש להעניק למלך, עד ש"מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" שנאמר (דברים יז/טו) "שום תשים עליך מלך" - "שתהא אימתו עליך". גדול הוא כל כך כבוד המלכים, עד שמבואר בגמרא (ברכות י"ב) כי אף משום כבוד מלכים נכריים, הקלו חז"ל בגזירות מסויימות שהיה בהן כדי להפחית מכבודו של המלך. מלכי ספרד, אנגליה, הולנד ומדינות אחרות בימינו, הממלאים תפקיד טקסי וסמלי בלבד, אינם מוכרים כמלכים לפי ההלכה, ורק מלך אשר "חשוב בשולטנותו... ודן והורג במשפט ואין מי שמשנה על דבריו מהן ללאו ומלאו להן", ראוי לכבוד מלכים זה (שו"ת הרדב"ז ח"א סי' רצ"ו בשם הראב"ד).

הקבלת המלך עם ספר תורה: עניין זה של כבוד מלכי אומות העולם, שעל ראיתם אף מברכים (עיי' או"ח סי' רכ"ד סעי' ח) עורר שאלות רבות בפוסקים. במקומות רבים בגלות נהגו היהודים להקביל את פני המלך עם ספר תורה. נוהג זה עורר את השאלה אם ראוי לנהוג כן בספר התורה ולטלטלו לצורך זה, וכתב בעל ה"פתחי תשובה" (יו"ד סי'

רפ"ב סי"ק א'): "ולענין מה שנוהגים בעת שנוסע המלך מטלטלים ספר תורה לכבודו, ראיתי... שאין למחות בזה". נידון נרחב אף התפתח בפוסקים אם בשבת מותר לטלטל את ספר התורה לכבודו של המלך בעיר שבה הטלטול אסור מדרבנן. בעל "בית לחם יהודה" (ישולחן ערוך" יו"ד שם סעי' ז) פוסק בשם הרדב"ז, כי עדיף להוליכו פחות מארבע אמות בבת אחת, או להוליכו על ידי שני יהודים יחדיו [שנים שעשו פטורים]. אולם ה"כתב סופר" (שו"ת או"ח סי' ל"ה) שנשאל על כך על ידי אחיו בעל ה"מכתב סופר" מקראקא,

פוסק להתיר לטלטלו אף ביום הכיפורים שחל בשבת [עיי'ש הגבלות וסייגים להיתר זה]. ביום לידתו של מלך מסויים ערכו לכבודו משתה גדול, ואחד הפוסקים התיר ליהודי לנגן באירוע חגיגי זה, אף על פי שהוא נערך ביום טוב שני של גלויות! בעל ה"אור שמח" נשאל לחוות דעתו על כך, ובתום פלפולו בעניין כבוד מלכים הוא פסק, כי יפה הורה החכם, מבלי פקפק ("אור שמח" ה' יו"ט פ"ו ה' י"ד).

[לעומת זאת בהוצאת ס"ת לכרמלית הוא פוסק לאסור. עיי'ש שביאר, אלו תקנות וגזירות הותרו על ידי חז"ל].

פורים סרגוסה: בשנת ה' ק"פ נמלכו חכמי סרגוסה שבספרד בדעתם, לבלתי בזות את ספר התורה בטלטולו כל פעם לכבוד המלך. לפיכך, הם החליטו לרוקן את הקופסה החיצונית מן הספר. [בספרי תורה ספרדיים הקלף הנגלל סביב העץ יכול להתפרק מהמעטה החיצוני הנראה כקופסה, וכשמעטה זה סגור אין ניתן להבחין אם הספר מצוי בתוכו, אלא על פי המשקל]. אולם,

המשך מעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

יהודי שנשתמד וידע זאת, הלשין על כך למלך, שהחליט להפתיע את היהודים בעת ביקורו הצפוי, ולדרוש מהם להראות לו את פנים ספר התורה...

לילה קודם ביקורו של המלך חלם שמש הקהילה חלום בעתה, בו הוא נדרש להניח את ספר התורה בתוך מעטהו במהרה. השמש קם ממזינתו בקהילה, ומבלי ספר על כך לאיש הוא רץ לעשות כנדרש ממנו. למחרת, בהגיע המלך, ביקש לראות את ספר התורה עצמו, ופני ספר התורה כנהוג. המלך, במלוא החביבות, ביקש לראות את ספר התורה עצמו, ופני חכמי הקהילה החזירו... הרעד אחז בהם והם חישבו להתעלף... רק השמש היה רגוע. הוא פתח את מעטה הספר בניחותא, והמלך הנדהם, כמו גם שאר החכמים, נוכח לדעת, כי אך עלילת שוא היתה זאת. לזכר אותו מאורע נתקן "פורים סרגוסה" ביום י"ז בשבט, למען יחוגו אותו מדי שנה [את הסיפור בפרוטרוט, ניתן לראות בלוח דבר בעיתו].

דף כ"א/ב בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי

הכתב העברי והכתב האשורי

ידועים דברי רב חסדא האומר (שבת קד"א), שהאות 'ס' והאות 'ס' שבלוחות הברית "בנס היו עומדין", שהרי כל האותיות נחקקו על גבי הלוחות מצד אל לצד והיו נראות משני עברי הלוחות, וממילא, האותיות 'ס' ו'ס' שאין להן במה להאחז בצידן, עמדו באוויר. רבי דוד בן שלמה אבן זמרא (שו"ת רדב"ז סי' תרפ"ט), המצטט גמרא זו ומשווה אותה עם סוגייתנו ועם דברי הירושלמי, מגיע למסקנה, כי לדעת חלק מהתנאים ומהאמוראים, הלוחות הראשונים והלוחות השניים נכתבו בשני סוגי כתב שונים לחלוטין, ולפיכך, בלוחות השניים האות 'ע' היא שנוקקה לנס כדי לעמוד על תילה! על כך ועוד, להלן. הכתב המרובע שבו נכתבים שורות אלו, ואשר בו נכתבים את ספרי התורה, את התפילין ואת המזוזות בהוספת התגין הנדרשים, נקרא "כתב אשורי". בנוסף לכתב זה, היהודים בני ארץ ישראל גם השתמשו בעבר הרחוק ב"כתב עברי" [מלשון "עבר הנהר" רש"י ד"ה "כתב עברי"], השונה לחלוטין מן הכתב האשורי. השומרונים [נכתב קטנה הקיימת בארץ ישראל ולה מנהגים יהודיים שונים], נוהגים להשתמש בכתב העברי גם בימינו, ובידי שומרונים אלו ספר תורה הכתוב בכתב זה, ואף הרדב"ז מעיד כי בדק את ספר התורה של הכותים [ככל הנראה כוונתו לשומרונים אלו], ומצאו כתוב בכתב עברי.

כאשר עלה הרמב"ן לארץ ישראל הוא הוסיף הערה לסוף פירושו על התורה בה הוא מספר, כי בעכו נפלה לידי מטבע של מחצית השקל מתקופת חז"ל ועליו מוטבעות אותיות שונות, וכותיים שנשאלו לפשרן של אותיות אלו, תרגמון על אתר, מאחר שכתב זה נהג אצלם (רמב"ן ע"ה, הוצאת מוסד הרב קוק). המעוניין לערוך היכרות קלה עם כתב זה, יביט בצידן האחורי של מטבעות הכסף של מדינת ישראל. מאחורי המטבע בן חמש האגורות כתוב "שנת ארבע" בכתב זה, ומאחורי המטבע בן עשרת השקלים מופיעות האותיות "לגאלת ציון". בספר "יראים" (סי' ת) מופיעות אותיות הכתב העברי, והמעניין שם יזהה מיד את האות X כאות 'ת', כפי שהיא מופיעה במטבעות הנ"ל (ראה תו"ש חלק כ"ט פ"ט).

לאחר סקירה זו, נעיין בסוגייתנו ונמצא עצמנו נבוכים קמעא. בסוגייתנו נחלקו התנאים אם ספרי התורה, התפילין והמזוזות נכתבו בכתב אשורי מאז ומקדם. ומבאר רב חסדא כי לדעת רבי יוסי, תחילה נהגו לכותבם בכתב עברי, ומשעלה עזרא מבבל, הוא הנהיג על פי נבואה (נבחים סב"א) את הכתב שבו השתמשו באשור ובבבל, הלא הוא הכתב האשורי. לדעת ראשונים אחרים, עד שעלה עזרא מבבל, כלל לא כתבו את ספרי התורה בכתב האשורי. מדוע אם כן אמר רב חסדא במסכת שבת שהאותיות 'ס' ו'ס' נזקקו לנס כדי לעמוד. הרי אותיות אלו בכתב העברי כלל אינן עגולות ויש להן על מה להסמך. אדרבה, דווקא האות 'ע' היא הזקוקה לנס כדי לעמוד על תילה!

הלוחות נכתבו בשני סוגי כתב שונים: אכן, בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"א הל' ט"ו) נאמר שהאות 'ע' היא שעמדה בנס. בעקבות כך מגיע הרדב"ז (שם) למסקנה מעניינת ביותר: לכל הדעות, הלוחות הראשונים והלוחות השניים לא ניתנו באותו כתב! הלוחות הראשונים ניתנו בכתב אשורי, וכאשר חטאו ישראל בחטא העגל, ניטל מהם כתב זה עד ימי עזרא כאשר ביטלו את יצר הרע של עבודה זרה. לפיכך, הוא אומר, דווקא בלוחות הראשונים נאמר (שמות לב/טז) "והמכתב מכתב אלקים", ואילו בלוחות השניים לא נאמר כן, מאחר שהן נכתבו בכתב שונה, בכתב העברי. כך, גם כאשר הקב"ה אמר למשה בהתייחסו ללוחות השניים (שם לד"א): "וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשונים", היינו, הדברים שהיו אמנם יכתבו, אך לא באותו כתב עצמו.

רוב הראשונים [מלבד ספר העיקרים מאמר ג' פ"ט] נוקטים כדעת רבי אלעזר המודעי בסוגייתנו, שהכתב לא השתנה כל עיקר, ומאז ומקדם נהג כתב אשורי. רבי אלעזר המודעי מוכיח את דעתו מן האמור (שמות לח"א) "ווי העמודים", היינו: המתלים שעל עמודי המשכן נקראו ווים, על שם האות ו'. דמיון האות ו' למתלה מתאים לפי כתב אשורי בלבד, שכן, בכתב העברי האות ו' היא כעין צורת Z הפוכה, כפי שניתן לראות על גב המטבע בן עשרת השקלים (כן פ"ה רש"י ד"ה ווי העמודים). (ע"ע ייד רמח"ל, ריטב"א מגילה ב"א, מהר"ל בתפארת ישראל פ"י ס"ב, באוצר הגאונים).

דף כ"א/ב זה בורר לו אחד

זבל"א - זה בורר לו אחד

משנתנו עוסקת באחד מכללי היסוד בהלכות דיינות, שראשי התיבות שלו הפכו למושג הלכתי מפורסם וידוע: **זבל"א** - "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהם בוררים להם עוד אחד". כלל זה קובע כי כאשר אדם תובע את חבירו לדין בענייני

המשך מעמוד קודם
כבודו" מן הפסוק העוסק במצוות השבת אבידה, ולא מן הפסוק בספר ישעיהו, מוכח, שלגבי קרובי משפחה אין כל הבדל בין אם הוא לפי כבוד או לא, ואסור להתעלם ממנו לעולם ("מאורן של ישראל").

דף כ"ב ופרץ לעשות לו דרך

חכמתו של ר' יהונתן

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, היה, כידוע, מקורב למלכות. פעם אחת עמד המלך להכנס לעיר, וכדי לבחון את חכמתו של רבי יהונתן הוא שאל אותו אם מסוגל הוא לדעת מראש באיזה שער יכנס. ענה לו רבי יהונתן כי הוא יכתוב זאת על דף, אשר יפתח רק לאחר שהמלך יכנס לעיר, ואז יווכח כי ידע הוא את אשר יעשה המלך.

התחכם המלך, ופרץ לו פתח חדש בחומת העיר, בחשבו, כי זאת ודאי לא צפה רבי יהונתן.

לאחר שהמלך נכנס פתחו את הפתק, והנה נכתב בו: "מלך פורץ לעשות לו דרך"...

דף כ"א/ב בשעה שנשא שלמה את בת פרעה

למה קיבל עשו את איטליה

כאשר עשו בכה ובקש את אביו לברכו, אמר לו יצחק (בראשית כז/לט) "הנה משמני הארץ יהיה מושבך", ופירש רש"י "זו איטליה של יון".

לכאורה, גם בברכת יצחק ליעקב (שם כז/כח) - "מטל השמים ומשמני הארץ", הקודמת לדברי יצחק לעשו, היה על רש"י לפרש כך?

ענה על כך הרבי רבי העשיל:

רש"י התקשה, כיצד יצחק נתן לעשו את משמני הארץ, הרי אותם הוא כבר תבטיח ליעקב? משום כך פירש רש"י, כי משמני הארץ האמורים אצל עשו כוונתם לאיטליה של יון, אשר עדיין לא נוסדה, כמבואר בסוגייתנו, שהיא נוסדה בעת שנשא שלמה את בת פרעה, ולפיכך, היא לא נכללה בברכה הראשונה ליעקב.

כשהתבקש יצחק לברך את עשו, לא נותר לו אלא להעניק לעשו את איטליה זו... ("יון רה").

דף כ"א/ב ותבא את שבע אל המלך

באת שבע את-שבע

מעשה בנביא רובי חיים מואליזין זצ"ל, שנסתפק אם יש לכתוב את השם "בת - שבע" בגט, כמילה אחת, או כשתי מילים נפרדות. בא ושלל הרב הגר"א.

אמר לו הגר"א: "יתמי יתדותי בשלוש עשרה תיבות"...

התלבט הגר"ח בפירוש דברי רבו הסתומים, וחזר והתלבט, עד שנוכח בגמרתו, בה מציין רש"י (ד"ה "קנחתי") שבפסוק "ותבא בת שבע... אל המלך" יש שלוש עשרה תיבות, והוא אף מעתיק את הפסוק כולו: "ותבא בת שבע אל המלך החדרה, והמלך זקן מאד, ואבישג השונמית משרת את המלך".

אולם, כאשר נספור את המילים בפסוק זה נגלה, כי לא שלוש עשרה מילים בו, אלא ארבע עשרה:

הא למדת שהשם "בת-שבע" חשוב כמילה אחת... ("יקול אליהו", בשם אמונה והשגחה).

דף כ"ד/ב - כה/ב המשחק בקוביה

כללים במשחק ובחיים

מעשה בצדיק רבי נחום משטפנטש, בנו של ר' ישראל מרוזין זצ"ל, שנכנס לבית מדרשו בימי חנוכה, וראה מספר חסידים משחקים ב"דמקה". הללו, בראותם כי רבם ניצב עליהם, נבהלו כחוגן, אבל הרבי ניגש אליהם ושלם:

הידעתם את כללי המשחק?

שחקו החסידים, והרבי המשיך:

א. גידי לנס את הכללים. הקשיבו היטב:

א. נותנים אחד כדי לקבל שנים.

ב. אסור להימנע מהליכה.

ג. אין מבצעים שני מהלכים בבת אחת.

ד. הולכים רק למעלה, ולא למטה.

ה. כשמגיעים למעלה, אפשר ללכת לכל מקום שרוצים (הרב ש. ז. זיון, סיפורי חסידים על המועדים עמ' 267).

ממונות, אזי, כל אחד מבעלי הדין בוחר דין להרכב בית הדין שיתעסק בעניינם, ושני הדיינים שנבחרו על ידי שני הצדדים בוחרים דין שלישי שישב עמם בדן וכך נוצר בית דין של שלושה דיינים. אי בהירות חמורה שוררת בהבנת כלל זה. בעל ה"פנים מאירות" זועק על כך כבר לפני מאות שנים, "באשר שראיתי שערוריא בדורינו בדן זבל"א וזבל"א, שכל אחד מהצדדים מסדר טענותיו תחילה עם הדין שבורר לו ולא זו אף זו, שמבטיח לו סך ידוע ומרבה בשכרו ומתנה עמו באם שיזכה לו על פי דת ודין תורתנו יטול שכר הרבה ועל ידי כך נלקה מדת הדין ונכבה אור התורה ומתחלל שם שמים..." (שו"ת "פנים מאירות" ח"ב סי' קנ"ט).

הלומד את מסכת סנהדרין מראשיתה מוצא עצמו תמה, הרי למדנו ששלושה דיינים רשאים לדון את הנתבע בעל כורחו (לעיל ה'א תוס' ד"ה "דן"), לאילו מקרים אם כן משמש כלל זה? הרי כל אדם רשאי לתבוע את חברו בבית דין והלה, בין רוצה ובין אינו רוצה, חייב להתדיין בפניהם? תמיהה זו היותה בסיס להבנה בלתי ראויה של דין זבל"א על ידי בעלי הדין, אשר סברו, כי בית דין שנבחר על ידי זבל"א אינו בעל תוקף וסמכות כבית דין רגיל. זאת ועוד, כל אחד מבעלי הדין התאמץ לבחור לו דין שהכירו היטב וכבר לפני תחילת הדיון הוא שטח בפניו את טענותיו כדי לנסות לשכנעו להסכים לדבריו, למרות שאין הדיינים רשאים לשמוע את אחד הצדדים בלבד.

הראשונים (חידושי הר"ן, הגהות אשר"י) מבארים, כי בית דין רשאי לדון את הנתבע בעל כורחו רק כאשר הנתבע אינו מוכן לעמוד עם חברו לדן תורה, ובמקרה זה עוסקת הגמרא לעיל. אבל כאשר אדם נתבע על ידי חברו והוא מסכים להתדיין עמו, אזי, כל אחד מהם בורר לו דין ושני הדיינים בוחרים דין שלישי, כאמור בסוגייתנו.

עדיין, כתב הרא"ש (סעי' ב'), בל נטעה, חלילה, לחשוב שתפקיד הדיינים שנבחרו על ידי הצדדים הוא להיטיב עם משלחיהם. אלא, מתן האפשרות לבחירת הדיינים על ידי הצדדים, נועדה להוציא דין אמת לאמתו, על ידי שכל אחד משני הדיינים שנבחרו יעלה על שולחן הדיונים את הצדדים לזכותו של משלחו, וכך לא תשאר טענת זכות אחת לטובת אחד הצדדים אשר נעלמה מעיני הדיינים. או אז, כאשר המפה כולה פרושה בפני שלושת הדיינים, הם יוציאו דין אמת המבוסס על אדני הצדק [עיי"ש מה שביאר בדעת רש"י]. הרא"ש גם מוסיף, כי אם אחד הצדדים מתעקש לבחור דין שאינו ראוי, אין שומעים לו וכופים אותו לדן בפני בית דין. כלומר, דין זבל"א אינה מעין בוררות שתפקידה "ליישר" את ההדורים. בית דין שנבחר על ידי זבל"א הוא בית דין לכל דבר ועניין, ועל דייניו להיות ראויים וכשרים ככל דין אחר.

למרות האמור, כתב הרמ"א (ח"מ סי' ג' סעי' א'), כי במקום שבו יש דיינים קבועים, אין הנתבע רשאי לסרב להתדיין בפניהם ולתבוע זבל"א. האחרונים מבארים, כי כוונתו היא לעיר אשר תושביה קיבלו על עצמם דיינים מסויימים קבועים, ללא תנאים וסייגים, וקבלה זו גם כוללת שלילת אפשרות לסרב לדון בפניהם (תו"ט במשנתנו, ערוה"ש שם סעי' ב'). בימינו, כותב בעל ה"אגרות משה" (שו"ת ח"מ סי' ג') בהתייחסו לעיר ניו יורק, אין "דיינים קבועים שנתמנו מהעיר, ובפרט שאיכא עוד אגודות וחבורות של רבנים, שליכא אף מינוי מכל הרבנים שבעיר. ולכן, כשרוצה אחד מהן בזבל"א מוכרחין לילך בזבל"א דוקא".

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471.
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה: לונדון: יחזקאל אברט 020-416000-0776042928 קאהן
מנצ'סטר: שמואל קאהן 0776042928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב: ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

לעילוי נשמת

מרת **בלימה מלכה לוי** ע"ה
ב"ר יצחק דב הי"ו
נלב"ע שמחת תורה תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים אהרן פיקרש** ז"ל
ב"ר יעקב מאיר ז"ל נלב"ע כ"ו תשרי תש"מ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידו
הר"ר אליהו פיקרש ומשפ' שיחי

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל

ב"ר צבי ז"ל זוג' מרת **פראדל גיטל** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל **ת.נ.צ.ב.ה.**

הנדיונים ההלכתיים המובאים בעלון, נעזרו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי תל אביב

הננו שמחים להודיע

כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי

בבית דיור מוגן "רעות"-בית שלום

רח' שיר 2 (מינת דינגוף 189) תל אביב

לאחר תפילת שחרית

המתקיימת בשעה 7:00

ע"י מגיד השיעור

הרב משה **עמית** שליט"א

מרבני בית מדרשו

הציבור מוזמן

הקודש לעיר הרב חזק צבי ב"ר ראובן דב שיינמן הי"ד
והעיר והרבות מימינו כ"ו שנה אלוית שיינמן הי"ד (לפני ד'תשס"ו)

הונצח ע"י הגר"ח שיינמן שליט"א

הקודש לעיר הרב חזק צבי ב"ר ראובן דב שיינמן הי"ד
והעיר והרבות מימינו כ"ו שנה אלוית שיינמן הי"ד (לפני ד'תשס"ו)

הונצח ע"י הגר"ח שיינמן שליט"א

הקודש לעיר הרב חזק צבי ב"ר ראובן דב שיינמן הי"ד
והעיר והרבות מימינו כ"ו שנה אלוית שיינמן הי"ד (לפני ד'תשס"ו)

הונצח ע"י הגר"ח שיינמן שליט"א

הקודש לעיר הרב חזק צבי ב"ר ראובן דב שיינמן הי"ד
והעיר והרבות מימינו כ"ו שנה אלוית שיינמן הי"ד (לפני ד'תשס"ו)

הונצח ע"י הגר"ח שיינמן שליט"א

והיו עיניך רואות את חוריק...

גם אתם!

... "ויש זכה שנין אשור לקנין גבול וסגולה גדולה - א"י, פרנסה, זננים".

03-6164725, 03-6160657
03-5780243 פניות והזמנות בפקס.

מומלץ לברר, אם התאריכים הרצויים לכם, עדיין פנויים.

אירופה טל. 07966294719 פקס. 02087318053 • ארה"ב טל. 7182536218 פקס. 7182532529

בצדק הקדוש לזכר
בצדק הקדוש